

UNA ALTRA HISTÒRIA DE LA FILOSOFIA?

Joan Carles González Caldito

Llicenciat i Màster en Filosofia

Des de Plató, el problema de la veritat ha estat analitzada com la correspondència o coherència entre les paraules i les essències dels objectes. Però durant el segle XX hem arribat a la conclusió que l'anàlisi de la veritat és una relació encara més senzilla feta amb les coses mateixes: la veritat és el resultat de la connexió entre les paraules i les coses. Així ens ho va mostrar Michel Foucault quan explicava que les "coses" no tenen una essència que les fa ser verificables, sinó que les hi atribuïm, motiu pel qual en tota societat les relacions de poder múltiples travessen, caracteritzen i constitueixen el cos social, i aquestes relacions de poder no poden dissociar-se, ni establir-se, ni funcionar sense una producció, una acumulació, una circulació i un funcionament del discurs que fa esdevenir la veritat.

Les seves reflexions sobre les presons, en les que mostrava com el poder d'empresonar genera la veritat sobre la presó i aquesta, al seu torn, fa possible el poder d'empresonar, van permetre a Foucault defensar que la veritat i el poder estan íntimament lligats, fins al punt que les coses són allò que les fem ser. Així, tota veritat és un producte del poder i, a la vegada, tot poder és possible gràcies a la veritat, motiu pel qual estem sotmesos a la producció de la veritat des del poder i no podem exercir el poder més que a través de la producció de la veritat. Si apliquem aquesta reflexió foucaultiana a la nostra matèria d'història de la filosofia de batxillerat veurem com la relació veritat-poder és un fet: qüestionar-nos sobre la *veritat* d'estudiar als set autors de filosofia que apareixen a les PAU ens porta a la qüestió sobre quin és el poder que ho

fa possible. No estem deixant massa elements al marge per considerar-la "història"? I si només fem un *rondalla*?

Cada any els i les alumnes de segon de batxillerat han d'estudiar el "Dream Team" de la història de la filosofia occidental, bàsicament perquè a les PAU els preguntaran la filosofia d'un d'ells. Però per què aquests autors i no altres? En primer lloc, Plató és, no només el responsable del nostre temari de filosofia perquè és el gran sistematitzador del pensament filosòfic que inclou tots els temes – antropologia, metafísica, epistemologia, ontologia, ètica i política –, sinó qui inicia el castell del món de les idees que constituirà la nostra història de la filosofia. Després d'ell i amb un salt de dos mil·lennis, Descartes apareix com el primer gran filòsof modern que inicia una ruptura radical amb tot l'anterior entenent l'ésser humà com a subjecte que pensa i que per això existeix: el seu "*cogito ergo sum*" posa al subjecte humà en el centre de la filosofia. Esdevé, conseqüentment, el responsable d'un nou inici en filosofia, sorgint després d'ell els empiristes: Locke i Hume.

En aquest sentit, la matèria d'història de la filosofia és com una gran *rondalla* absurda en la que comencem construint un enorme castell de les idees que acabem destrossant a martellades filosòfiques, una història que podria ser perfectament una altra i que, malgrat tot, els autors esmentats seguirien sent rellevants. És potser en aquest sentit que el matemàtic Alfred Whitehead sentenciés que tota la filosofia occidental consisteix en una sèrie de notes a peu de pàgina de la filosofia platònica. Ara bé, aquesta història nostra de la filosofia deixa en la inexistència, no només a altres grans pensadors, sinó i sobretot a totes les

pensadores (petites i grans): des de Diotima de Mantinea fins a Rosa de Luxemburg, passant per Hipatia d'Alexandria, Christine de Pizan o Mary Wollstonecraft, entre moltes d'altres, les filòsofes o bé no passen per les nostres aules o bé les exposem un dia per a que els i les alumnes tinguin constància al menys de la seva existència.

La filosofia política de Locke deixa de fonamentar-se en el món de les idees per a fer-ho amb el pacte social realitzat empíricament entre els individus de la societat, i Hume ens mostra que no existeixen les idees innates, que la relació causa-efecte no és tan evident i, encara més important, que no podem demostrar l'existència de Déu. El castell de les idees de Plató comença a destruir-se al segle de les llums, i amb Kant, ja despert del somni dogmàtic en el que es trobava gràcies a Hume, esdevé una de les figures més importants del moviment il·lustrat tot i ser un os dur de rosegar. Potser per això és dels filòsofs més detestats entre els i les alumnes, però la veritat és que Kant no només sistematitza una epistemologia de la qual ja mai ens desprendrem del tot, sinó que resulta ser el pare de la possibilitat de tenir una moral pròpia i autònoma, així com de fer possible èticament la filosofia política d'autors com Locke i Rousseau a través del seu imperatiu categòric.

La filosofia política és una constant en la matèria d'història de la filosofia, des de Plató amb la seva *República*, fins a Kant i Locke, i després d'ells Mill torna amb la seva reflexió utilitarista: ha de regir-se l'Estat idealment o a través dels plaers dels individus? Contràriament a Plató, per a Mill els plaers es converteixen en l'útil per a mesurar les decisions i accions de l'Estat. Les PAU no ho contempen i sens dubte la seva "inexistència" és digna de crítica, però això ho

Certament, la *veritat* de la filosofia no es concentra en els set autors de les PAU, però tenir només a aquests set autors sembla que ens permeti concloure que la història de la filosofia sigui una rondalla de la construcció i destrucció de la filosofia platònica. Aquesta *veritat* que hem generat fa possible el poder de les PAU, però a la vegada el *poder* de les PAU fa possible la veritat d'aquesta història de la filosofia: com, si no és reduint la història de la filosofia d'occident a *aquesta* rondalla construïda, podrien els i les alumnes entendre més de dos mil anys de pensament en només un curs? Però potser és que no estem entenent el problema de fons, doncs no es tracta de falsejar aquesta rondalla que expliquem, sinó d'introduir tants elements com siguin possible per fer-la esdevenir *història*.

Darrerament la professora de filosofia de secundària Lola Cabrera Trigo ha elaborat un manual obert i col·laboratiu¹

¹ El llibre, gratuït, es troba en obert per rebre aportacions en el següent enllaç: <https://drive.google.com/drive/folders/1k2cqfGO-l7a3bhaqjdVcDkNltAShN2WX>

Imatge extreta d'AdobeStock

titulat “*Dialogo con... el pensamiento femenino en plural*”, un treball que posa en diàleg les filòsofes amb els grans pensadors del seu temps, dibuixant una història del pensament molt menys lineal a la qual estem acostumats, obrint la possibilitat a una *altra* història de la filosofia. La nostra tradició masclista vers el pensament femení és un dels elements que impossibilita el coneixement de la filosofia d'autores femenines, però de la mateixa manera que el patriarcat s'ha aliat amb el capital per a cosificar a la dona, la manca de temps s'ha aliat amb el patriarcat invisibilitzant a les filòsofes. No sabem si la introducció de pensadores femenines mantindria la *veritat* de l'actual rondalla que expliquem, però si introduíssim més personatges en aquesta història segur que esdevindria en una altra que l'actual.

Concentrar els més de dos mil anys de pensament occidental en un curs de batxillerat és una tasca indiscutiblement titànica, tasca que seria del tot impossible si afegíssim les imprescindibles filòsofes amb les tres hores setmanals que fem durant el curs de segon de batxillerat. En conseqüència, no es tracta de treure autors per afegir autores, sinó d'ampliar el *temps* que dediquem a la matèria història de la filosofia, en la mesura en que les tres hores setmanals que dediquem a les aules catalanes és, ja sense les filòsofes, insuficient. El model

italià, per exemple, contempla també tres hores setmanals de filosofia, però durant tres anys, quelcom que els permet no només introduir a les filòsofes, sinó també altres possibles històries de la filosofia. Hem de reivindicar més temps per la matèria d'història de la filosofia per fer-la esdevenir en *història*, perquè potser no necessitem la filosofia per viure la vida, però segur que la necessitem per entendre-la, i sense la meitat del pensament filosòfic difícilment ho podrem fer.

BIBLIOGRAFIA

CABRERA TRIGO, L. (2020). *Dialogo con... el pensamiento femenino en plural*. Creative Commons.

FOUCAULT, M. (2000). "Clase del 14 de enero de 1976". A: *Defender la sociedad. Curso en Collège de France (1975-1976)*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica de Argentina, pàg. 33-47.